

Janusz NOWAK
Uniwersytet Opolski
Samodzielna Katedra Inżynierii Procesowej
e-mail: jnowak@uni.opole.pl

ROLA I ZADANIA SZKOLNEGO DORADCY ZAWODOWEGO W PLANOWANIU ŚCIEŻKI KSZTAŁCENIA UCZNIĄ

Streszczenie. Wybór zawodu to bardzo istotna decyzja, przed podjęciem której staje każdy młody człowiek. Ma ona istotny wpływ na dalsze życie (zawodowe i poniekąd osobiste) każdego człowieka. Dlatego w trakcie edukacji uczeń może skorzystać z pomocy specjalistów z zakresu orientacji i poradnictwa zawodowego. W artykule omówione zostały podstawy prawne funkcjonowania doradztwa zawodowego w polskich placówkach oświatowych. Ponadto przedstawione zostały wymagania formalne, zakres obowiązków i cechy charakteru, jakimi musi legitymować się szkolny doradca zawodowy.

Słowa kluczowe: uczeń, doradztwo edukacyjno-zawodowe, szkolny doradca zawodowy, wybór zawodu, planowanie ścieżki kształcenia

THE ROLE AND THE TASKS OF SCHOOL EMPLOYMENT COUNSELLOR IN PLANNING THE STUDENT'S EDUCATION PATH

Summary. The choice of profession is a crucial decision which every young person has to make. It has a significant impact on life (professional and to a certain extent personal) of each person. Therefore, in the course of education the student can benefit from the help of specialists in the field of guidance and employment counselling. The article discusses the legal basis of employment counselling in Polish educational institutions. Moreover, it presents the formal requirements, responsibilities and traits of character which the school employment counsellor should have.

Keywords: student, educational and professional counselling, school employment counsellor, the choice of profession, planning of education path

1. Wstęp

W erze gospodarki rynkowej zmianie uległa specyfika pracy i procesu kształcenia. Bezpowrotnie minęły już czasy, gdy jedną profesję można było wykonywać przez cały okres pracy zawodowej. Rynek pracy jest dynamiczny i ulega ciągłym przeobrażeniom i zmianom, co wymusza na pracownikach konieczność ustawicznego kształcenia i przekwalifikowywania się. Dlatego też planowanie kariery zawodowej uczniów na etapie edukacji gimnazjalnej i ponadgimnazjalnej powinno być sprawą priorytetową dla całego systemu kształcenia.

Bardzo często gimnazjalista nie myśli jeszcze o poszukiwaniu pracy. Na ogół nie zastanawia się, co chciałby w swoim życiu robić oraz jakie ma umiejętności, kwalifikacje i cechy osobowościowe – po prostu nie zna samego siebie. W miarę upływu lat młody człowiek (uczeń szkoły ponadgimnazjalnej) zaczyna bardziej lub mniej świadomie planować swoją karierę zawodową. Uczniowie na tych szczeblach edukacji potrzebują wsparcia i porady, jaką ścieżkę kształcenia wybrać; powinni być otoczeni szczególną troską przez szkolnych doradców zawodowych. To właśnie oni powinni aktywnie pomagać młodzieży w podejmowaniu decyzji edukacyjno-zawodowych. Ich głównym zadaniem jest udzielanie porad indywidualnych, organizowanie spotkań informacyjnych, warsztatów i pogadarek oraz diagnozowanie predyspozycji zawodowych uczniów.

Kształtowanie umiejętności niezbędnych podczas podejmowania racjonalnych decyzji dotyczących wyboru zawodu i właściwej ścieżki kształcenia młodych ludzi powinno być wyzwaniem dla każdej szkoły w XXI wieku.

2. Geneza idei poradnictwa i doradztwa zawodowego

Doradztwo lub też poradnictwo należy rozumieć jako specyficzne działanie społeczne, polegające na dostarczaniu przez doradcę rad, porad i wskazówek radzącemu się w celu rozwiązania jego problemów. Rozwiązanie problemów klienta jest jednoznaczne z optymalizacją innych, podejmowanych przez niego działań lub ze zwiększeniem jego „wewnętrznej” świadomości¹.

Doradcę, którego nazywa się również konsultantem, udzielającym porady lub ekspertem, traktuje się jako jeden z członów podmiotu poradnictwa. Przyjmuje się, że doradcą jest zarówno osoba, która z racji pełnionej funkcji udziela różnego rodzaju porad i konsultacji, jak i ten, kto kierując się dobrocią i chęcią niesienia pomocy drugiemu człowiekowi, podejmuje podobne działania².

¹ Kargulowa A.: O teorii i praktyce poradnictwa. PWN, Warszawa 2004, s. 38.

² Ibidem, s. 39.

Drugim członem poradnictwa jest radzący się, którego określa się również jako: wspomagany, zasięgający porady, pacjent czy też klient. Jest to osoba, która ma określone trudności w regulowaniu swoich spraw z otaczającym go światem zewnętrznym lub ze sobą samym albo z jednym i drugim. Wspomagany ma najczęściej obniżoną umiejętność samodzielnego wyjścia z określonej sytuacji życiowej, która jest dla niego trudna. Radzący się dąży do aktywnego rozwiązania swojego problemu³. Nie potrafiąc samodzielnie poradzić sobie z nim, szuka pomocy u doradcy, z którym współpracuje w celu ich rozwiązania.

Najmłodszymi klientami doradców zawodowych są uczniowie, którzy oczekują pomocy w wyborze szkoły czy też zawodu. Dlatego też, zgodnie z obowiązującymi przepisami⁴ w gimnazjum i szkołach ponadgimnazjalnych, prowadzone jest doradztwo edukacyjno-zawodowe⁵. Za jego realizację odpowiada szkolny doradca zawodowy. Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że w wielu szkołach w ramach oszczędności finansowych nie tworzy się etatu doradcy zawodowego, a tym samym nie jest zatrudniona osoba w pełni kompetentna do wykonywania tej profesji. W takich jednostkach zadania doradcy zawodowego powierzane są najczęściej psychologowi lub pedagogowi szkolnemu, zwiększając tym samym zakres ich obowiązków. Jednakże takie rozwiązanie, jest mało efektywne i powoduje, że doradztwo edukacyjno-zawodowe i oczekiwania z nim związane nie są dla młodego człowieka – ucznia realizowane w stopniu wystarczającym.

Na szczęście, w szkołach coraz częściej są zatrudniani wykwalifikowani doradcy zawodowi, którzy w sposób profesjonalny pomagają w tworzeniu wewnątrzszkolnego systemu doradztwa zawodowego i w jego wdrażaniu.

Podjęte działania z zakresu doradztwa zawodowego realizowane w szkołach mają ułatwić młodym ludziom poznanie swoich predyspozycji zawodowych oraz adekwatne do ich możliwości planowanie kariery edukacyjno-zawodowej i wejście na rynek pracy, który im imponuje, ale jednocześnie stawia określone wymagania, którym muszą sprostać.

Zdaniem Łukaszewicz „proces przygotowywania młodzieży do podjęcia decyzji edukacyjnych i zawodowych ma ogromne znaczenie społeczne i można określić go jako działalność prewencyjną – chroniącą przed nietrafnymi wyborami, zapobiegającą utracie motywacji do nauki i pracy, oszczędzającą czas i pieniądze. Instytucje, które wkraczają ze swoją pomocą później (OHP, urzędy pracy), mogą tylko próbować złagodzić skutki niewłaściwych decyzji, ale nie są w stanie odwrócić ich negatywnych efektów”⁶.

³ Ibidem, s. 41.

⁴ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach.

⁵ Doradztwo edukacyjno-zawodowe do szkół zostało wprowadzone w 2003 r.

⁶ Łukaszewicz A.: Wewnątrzszkolny system doradztwa, czyli przygotowanie młodzieży do wejścia na rynek pracy, [w:] Kotarba M. (red.): ABC poradnictwa zawodowego w szkole. KOWEziU, Warszawa 2008, s. 46.

Obecnie każdy nauczyciel powinien aktywnie uczestniczyć w procesie tworzenia kariery zawodowej swojego ucznia m.in. przez przekazywanie mu treści zawartych w programach nauczania, które dostarczają informacji na temat różnych zawodów istniejących na globalnym rynku pracy. Niezmiernie istotne jest również rozwijanie świadomości młodzieży o własnych zdolnościach, umiejętnościach i zainteresowaniach. Warto więc, by młody człowiek zanim podejmie decyzję, która będzie miała wpływ na jego przyszłość, odpowiedział sobie na poniższe pytania:

- Co lubi?
- Z czym ma trudności?
- Czy lubi pracować w grupie czy też może indywidualnie?
- Jak reaguje na stres?
- Jaki jest stan jego zdrowia?

Powinien również bliżej poznać specyfikę poszczególnych zawodów i oczekiwania pracodawców w stosunku do potencjalnych pracowników.

Troskliwy nauczyciel przez cały czas edukacji szkolnej powinien rozwijać i umacniać w uczniach świadomość odpowiedzialności związanej z wyborem szkoły i zawodu na dalszym etapie kształcenia. Wybór ten powinien być starannie przemyślany, a przede wszystkim zgodny z zainteresowaniami i uzdolnieniami ucznia. Dokonanie przypadkowego wyboru może nieść za sobą wiele negatywnych konsekwencji w postaci:

- niskiej motywacji do nauki/wykonywania zawodu,
- zaniżonej samooceny własnych umiejętności i możliwości,
- obniżonej jakości życia.

To właśnie szkoła i zatrudniony w niej szkolny doradca zawodowy ma ułatwić uczniom „start zawodowy” i podjęcie tej kluczowej dla każdego młodego człowieka decyzji.

3. Sylwetka doradcy zawodowego

Profesja doradcy zawodowego jest stosunkowo młoda, ale mimo tego wiedza z zakresu poradnictwa zawodowego jest obecnie powszechniejsze dzięki dużemu zaangażowaniu doradców i nauczycieli. Została utworzona na mocy Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej⁷ z dnia 10 grudnia 2002 r. Doradca zawodowy umieszczony został

⁷ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 10 grudnia 2002 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności dla potrzeb rynku pracy oraz zakresu jej stosowania.

w grupie specjalistów do spraw zarządzania zasobami ludzkimi. Do głównych jego zadań należy⁸:

1. Udzielanie porad zawodowych na podstawie informacji o zawodach.
2. Wspieranie osób wybierających zawód lub kierunek kształcenia.
3. Pomoc w podjęciu decyzji o podnoszeniu kwalifikacji zawodowych lub przekwalifikowaniu się.

Doradca zawodowy realizuje swoje zadania głównie w formie indywidualnych porad. Rzadziej stosowane są spotkania grupowe. Mają one rację bytu w sytuacji spotkań informacyjnych z szerokim gronem odbiorców lub z osobami, które mają podobne plany zawodowe. Podczas swoich porad doradca rozpoznaje możliwości psychofizyczne i sytuację życiową swoich klientów. Przedstawia im potrzeby rynku pracy oraz możliwości systemu kształcenia. Ludzie korzystający z porad zawodowych oczekują konkretnej pomocy w podjęciu kluczowych dla ich życia zawodowego decyzji. Zadanie stojące przed doradcą zawodowym jest trudne i odpowiedzialne, i wymaga nie tylko specjalistycznej wiedzy, ale także odpowiednich kompetencji oraz predyspozycji osobowościowych.

Kluczową umiejętnością w tym zawodzie jest łatwość nawiązywania kontaktów z ludźmi oraz kreowanie atmosfery wzajemnej życzliwości, zaufania i otwartości. Równie istotna jest łatwość aktywnego słuchania i przekazywania informacji w sposób klarowny dla klienta. Kolejne atuty doradcy to: umiejętność perswazji, obiektywizm, tolerancja oraz empatia. Niezbędna jest również elastyczność i kreatywność w podejściu do różnego typu osób, a także dobra organizacja pracy. Profesja ta obliuguje do zachowania dyskrecji i poszanowania racji oraz przekonania drugiej osoby⁹.

W swojej pracy doradca musi legitymować się wieloma umiejętnościami społecznymi. Do najważniejszych z nich należy zaliczyć¹⁰:

- wpływanie na innych, czyli opanowanie sposobów skutecznego przekonywania,
- porozumienie, czyli słuchanie drugiej strony bez uprzedzeń i wysyłanie przekonujących komunikatów,
- łagodzenie konfliktów, czyli występowanie w roli mediatora w sporach i rozwiązywanie ich.

Rozwój kariery zawodowej każdego człowieka uzależniony jest w dużym stopniu od jego możliwości dostosowywania się do zmieniającego się rynku pracy, który jest w ostatnim czasie

⁸ Baraniak B.: Kształcenie doradców zawodowych na studiach podyplomowych, [w:] Bednarczyk H., Figurski J., Żurek M. (red.): Pedagogika pracy. Doradztwo zawodowe. WSP ZNP, ITE, Radom 2000, s. 163-168.

⁹ Figurski J., Symela K.: Doradca zawodowy – wymagania kwalifikacyjne, [w:] Bednarczyk H., Figurski J., Żurek M. (red.): Pedagogika pracy. Doradztwo zawodowe. WSP ZNP, ITE, Radom 2000, s. 65-72.

¹⁰ Nowicka B.: Motywy wyboru zawodu doradcy zawodowego, [w:] Kukła D. (red.): Komunikacja w doradztwie zawodowym. ITE – PIB, Radom 2008, s. 13.

bardzo dynamiczny. Wspomniane zmiany są efektem przemian społecznych, gospodarczych i kulturowych oraz intensywnego rozwoju technologicznego.

Świadomość bezustannie ewoluujących wymagań w stosunku do pracowników kształtuje charakterystyczne nastawienie jednostek, które podejmując decyzję o wyborze zawodu bądź jego zmiany muszą liczyć się z koniecznością poszerzania swoich kompetencji zawodowych. Wymusza to doskonalenie tych cech charakteru, które będą sprzyjać przystosowaniu pracownika do nowych oczekiwań ze strony pracodawców.

Zakres wiedzy niezbędny do wykonywania zawodu doradcy wspiera się na dwóch filarach: wiedzy merytorycznej i wiedzy psychologicznej. Ta pierwsza odnosi się do znajomości rynku pracy, pożądanego profilu absolwenta oraz form autopromocji na rynku pracy. Z kolei ta druga dotyczy obeznanania się z diagnozą psychologiczną, mechanizmami zachowania się jednostek, charakterystyki okresów rozwojowych i bolączek, jakie ze sobą niosą, jak również różnego rodzaju form wpływu psychologicznego. Wiedza psychologiczna przekazywana klientom w postaci porad ma szerokie zastosowanie. Dzięki temu wiedzą oni, w jaki sposób zaprezentować się podczas rozmowy kwalifikacyjnej, aby wywrzeć pozytywne wrażenie na przyszłym pracodawcy czy też jak wykorzystywać swoje mocne strony¹¹.

W pracy zawodowej doradcy bardzo istotne są również kompetencje komunikacyjne. Wiąże się one z umiejętnym używaniem języka dostosowanego do odbiorcy (odpowiednia terminologia) oraz do okoliczności towarzyszących procesowi komunikacji. Ich nabycie, wg Kukli¹², pozwala m.in. na:

- skuteczne porozumiewanie się z klientem,
- jasne i sugestywne prezentowanie własnego zdania,
- otwartość na punkt widzenia radzącego się,
- umiejętne argumentowanie i obronę własnego zdania,
- gotowość wysłuchania i brania pod uwagę podglądów i opinii innych osób,
- umiejętne dostosowanie się do potrzeb i możliwości klienta,
- aktywne korzystanie z technologii informacyjnych podczas komunikowania się,
- umiejętność przemawiania i prowadzenia dyskusji,
- spójność komunikacji werbalnej i niewerbalnej,
- zachęcanie do udzielania informacji zwrotnych,
- asertywność,
- umiejętne rozwiązywanie konfliktów oraz negocjowanie.

¹¹ Wojtczuk-Turek A.: Psychologiczne korelaty efektywności doradcy zawodowego, [w:] Kukla D. (red.): Komunikacja w doradztwie zawodowym. ITE – PIB, Radom 2008, s. 34.

¹² Kukla D.: Kompetencje komunikacyjne jako atrybut doradcy zawodowego, [w:] Kukla D. (red.): Komunikacja w doradztwie zawodowym. ITE – PIB, Radom 2008, s. 54.

Kompetencje komunikacyjne doradcy umożliwiają „otworzenie się” na postrzeganie świata przez radzącego się. Pozwala to na zdobycie zaufania na linii doradca – klient, które jest niezbędne w ich wzajemnych kontaktach interpersonalnych. Efektem tego jest znalezienie sposobu na rozwiązanie problemu, z jakim przychodzi klient.

W niniejszym artykule szczegółowo omówiona zostanie praca szkolnego doradcy zawodowego, który pracuje z radzącym się (uczniem), aby mu pomóc w podjęciu decyzji co do dalszej ścieżki kształcenia, która jest ściśle powiązana z wyborem zawodu.

4. Rola i zadania szkolnego doradcy zawodowego w planowaniu kariery zawodowej ucznia

Szkolny doradca zawodowy, obok psychologa, pedagoga i logopedy, to kolejny specjalista, który jest „elementem” systemu pomocy psychologiczno-pedagogicznej, oferowanej przez szkołę uczniowi i jego rodzicom. Aktywnie współpracując z Radą Pedagogiczną, mając jasno ustalony status zawodowy, ma być nie tylko koordynatorem działań orientacyjno-informacyjnych szkoły, ale również przez własne działania wobec ucznia dostarczyć mu okazji do wzięcia pełnej odpowiedzialności za własne, świadome i przemyślane inicjatywy w planowaniu przyszłości zawodowej¹³.

Kluczowym momentem w podejmowaniu decyzji związanych z wyborem zawodu – jak się przyjmuje – jest okres gimnazjum. Kończąc je uczniowie muszą dokonać wyboru szkoły; może to być szkoła zawodowa (zasadnicza szkoła zawodowa lub technikum) bądź też liceum ogólnokształcące. Szkoła zawodowa wyposaża uczniów w niezbędne wiadomości z zakresu kanonu ogólnokształcącego oraz przygotowuje do wykonywania konkretnego zawodu. Po ukończeniu szkoły i zdaniu stosownych egzaminów z przygotowania zawodowego uczniowie uzyskują stosowne uprawnienia do wykonywania zawodu. Natomiast kończąc liceum uczniowie nabywają gruntowną wiedzę z dyscyplin ogólnokształcących.

Obserwacje prowadzone przez pedagogów i psychologów, zajmujących się doradztwem zawodowym, wskazują, że tylko niewielka część uczniów, kończących gimnazjum, potrafi samodzielnie podjąć decyzję o wyborze szkoły. Jeszcze mniej uczniów potrafi wybrać właściwy zawód. Główną przyczyną takiego stanu rzeczy jest brak dojrzałości poznawczej, emocjonalnej i społecznej¹⁴ piętnastolatków. Przyszłą pracę zawodową większość gimnazjalistów postrzega jako coś bardzo odległego, a w skrajnych przypadkach nierzeczywistego. Ponadto konieczność podejmowania tak istotnych decyzji dla większości z nich jest dużym stresem, którego chcieliby uniknąć. Odnosi się to zwłaszcza do tych

¹³ Szkolny doradca zawodowy, <http://www.koweziu.edu.pl/pz>.

¹⁴ Rudnicki W.: Nauczyciel jako doradca w nowej zreformowanej szkole, [w:] Wojtasik B. (red.): *Podjęcie decyzji zawodowych w nowej rzeczywistości społeczno-politycznej*. IP UWr, Wrocław 2001, s. 375-380.

gimnazjalistów, których rodzice sami czują się zagubieni w realiach współczesnego rynku pracy i dlatego nie mogą ich wesprzeć w podjęciu decyzji¹⁵.

Znaczna część młodzieży gimnazjalnej nie potrafi aktywnie zdobywać informacji o szkołach i zawodach. Co więcej, wielu uczniów nie umie we właściwy sposób spożytkować informacji podawanych m.in. przez szkolnych doradców zawodowych. Dzieje się tak, gdyż uczniowie często mają problemy z właściwą oceną swych możliwości. Efektem tego jest sytuacja planowania przyszłości edukacyjnej i zawodowej przez uczniów zdolnych, którzy osiągają wysokie wyniki w nauce i mają niską samoocenę, znacząco poniżej własnych możliwości. Nierzadko dochodzi do odwrotnej sytuacji. Uczniowie mniej zdolni, ale za to z wysoką samooceną decydują się na wybór szkoły ponadgimnazjalnej, nieodpowiadającej ich wygórowanym dążeniom. Niejednokrotnie wybór szkoły podyktowany jest decyzją klasowych przyjaciół. Uczeń nie chcąc zmieniać swojego środowiska szkolnego, podejmuje decyzję, która jest sprzeczna z jego zainteresowaniami. We wszystkich powyższych przypadkach są to decyzje niewłaściwe, które wywołują u ucznia niepotrzebny stres i rozczarowanie.

Zdaniem Pituły¹⁶: „Z podejmowaniem decyzji zawodowych nie radzą sobie także uczniowie o niskim potencjale intelektualnym, deficytami zdrowotnymi, niepełnosprawni. Uczniowie mało zdolni często nie mają sprecyzowanych zainteresowań zawodowych, dodatkowo są uwikłani w stereotyp funkcjonowania ucznia, który niczego nie umie, stąd też odwołują się do podjęcia decyzji o wyborze szkoły symulują brak zainteresowania własną przyszłością, nierzadko reagują agresją. Wymagają pomocy w zakresie przywrócenia poczucia własnej wartości i wyposażenia w informacje o typach szkół i zawodów zgodnych z ich możliwościami psychofizycznymi”.

Nieco inaczej wygląda kwestia podejmowania decyzji, dalszej drogi zawodowej przez uczniów kończących szkołę średnią, którzy są już bardziej świadomi i zorientowani w potrzebach lokalnego rynku pracy. Mogą się dalej kształcić, wybierając konkretny kierunek studiów lub szkoły policealne. Uczniowie zasadniczych szkół zawodowych, aby mieć taką możliwość, muszą kontynuować edukację w liceach ogólnokształcących dla dorosłych. Ciekawą alternatywą dla osób dorosłych jest możliwość kształcenia zawodowego w ramach bezpłatnych kwalifikacyjnych kursów zawodowych (KKZ), których ukończenie umożliwia uzyskanie lub uzupełnienie kwalifikacji zawodowych w danym zawodzie. Wreszcie absolwenci szkół ponadgimnazjalnych mogą zdecydować się na podjęcie pracy zawodowej i rozpoczęcie własnej kariery zawodowej. Pozostaje jeszcze możliwość, aby kształcić się i pracować jednocześnie.

¹⁵ Pitula B.: Rola nauczyciela w systemie orientacji zawodowej, [w:] A. Stopińska-Pająk (red.): Edukacja dorosłych. Doradca zawodowy. Rynek pracy. WSP TWP, Warszawa 2006, s. 82

¹⁶ Ibidem.

Możliwości jest wiele, wybór trudny, ale decyzję trzeba podjąć. Młody człowiek stojący u progu dorosłości może czuć się zagubiony. Potrzebuje wsparcia i porady, jaką ścieżkę kształcenia wybrać. Ponadto musi być świadomy, czego życie zawodowe będzie od niego oczekiwać. Rola szkoły w tym konkretnym zadaniu jest ogromna. Uczeń nie może odczuć, że nie ma na kogo liczyć. Dlatego z pomocą powinien pospieszyć mu szkolny doradca zawodowy i szkoła, która powinna otoczyć wszystkich uczniów fachową opieką z zakresu poradnictwa zawodowego.

Jeśli doradztwo zawodowe ma być skuteczne, czyli ma pełnić istotną funkcję w korelowaniu indywidualnych potrzeb i możliwości uczniów z rozległymi potrzebami społecznymi, muszą być spełnione poniższe warunki¹⁷:

- 1) przygotowanie do wyboru zawodu powinno być procesem wychowawczym. Jego skuteczność gwarantuje aktywne współdziałanie rodziców i szkoły;
- 2) działalność doradcza powinna być strategiczna, organizowana w sposób ciągły przez cały okres nauki szkolnej;
- 3) powinna to być aktywność powszechna i dostępna dla każdego;
- 4) działalność doradcza powinna być rozpoczęta odpowiednio wcześniej, aby można było bliżej poznać potrzeby tych uczniów, którzy szczególnie wymagają pomocy i wsparcia.

Szkolny doradca zawodowy realizuje wiele działań prozawodowych. Do jego zadań należy w szczególności:

- 1) systematyczne diagnozowanie zapotrzebowania uczniów na informacje edukacyjne i zawodowe;
- 2) pomoc młodzieży w planowaniu dalszego kształcenia oraz wyboru zawodu;
- 3) gromadzenie, aktualizacja i udostępnianie informacji edukacyjnych i zawodowych, właściwych dla danego poziomu kształcenia;
- 4) organizowanie zajęć grupowych, w tym spotkań informacyjnych, warsztatów i pogadarek dla młodzieży;
- 5) diagnozowanie predyspozycji zawodowych uczniów;
- 6) udzielanie porad i konsultacji indywidualnych dla uczniów i ich rodziców z zakresu kierunku kształcenia i zawodu oraz planowania kształcenia i kariery zawodowej;
- 7) wspieranie młodzieży w planowaniu kształcenia i kariery zawodowej;
- 8) koordynowanie działalności informacyjno-doradczej prowadzonej przez szkołę;
- 9) współpraca z innymi nauczycielami w tworzeniu i zapewnieniu ciągłości działań w zakresie doradztwa edukacyjno-zawodowego.

Doradca przez swoje różnorodne działania powinien:

- przygotować uczniów do radzenia sobie w sytuacjach trudnych, takich jak: bezrobocie, adaptacja do nowych warunków pracy i mobilność zawodowa;

¹⁷ Furmanek W.: Podstawy edukacji zawodowej. Fosze, Rzeszów 2000, s. 406.

- uzmysłować uczniom, jakie są przeciwwskazania zdrowotne do pracy w konkretnych zawodach;
- pomagać w podejmowaniu decyzji edukacyjno-zawodowych,
- przygotować uczniów do roli pracownika;
- przygotować rodziców do efektywnego wspierania dzieci w podejmowaniu przez nie decyzji edukacyjnych i zawodowych.

Ważne jest również, aby młodzi ludzie przed wybraniem swojego wymarzonego zawodu znaleźli jak najwięcej informacji na jego temat oraz poznali zakres wykonywanych obowiązków. Dlatego doradca zawodowy powinien zachęcać młodzież, aby przed podjęciem decyzji o wyborze konkretnego zawodu (np. programisty komputerowego) dowiedziała się:

- co robi osoba wykonująca dany zawód oraz gdzie może znaleźć zatrudnienie?
- jakie wymagania musi spełnić osoba chcąca podjąć pracę w tym zawodzie?
- w jakich warunkach wykonuje się pracę?
- jakie trzeba zdobyć wykształcenie, aby rozpocząć pracę?
- jakie są możliwości podnoszenia kwalifikacji, doskonalenia zawodowego oraz przekwalifikowania się do zawodów pokrewnych?
- jakie są realne szanse na znalezienie pracy w danym zawodzie po ukończeniu kształcenia?
- czy istnieją przeciwwskazania do podjęcia pracy w tym zawodzie, jeżeli tak, to jakie?
- jakiego wynagrodzenia można się spodziewać rozpoczynając pracę?

Część młodzieży pomimo niekwestionowanego atutu w postaci wykształcenia nie potrafi odnaleźć się na rynku pracy. Przy wysokich aspiracjach dotyczących m.in. płacy, młodym ludziom brak jest elastyczności, mobilności, umiejętności autoprezentacji, a przede wszystkim wiedzy jak poruszać się po rynku pracy¹⁸. Dlatego szkolny doradca zawodowy powinien przez cały czas wspierać rozwój młodego człowieka, stale go ukierunkowywać. Nie powinien go oceniać, ale mu asystować, wskazywać obszary, nad którymi ma pracować, aby w przyszłości osiągnął sukces oraz zachęcać do poszukiwań nowych rozwiązań.

We współczesnym świecie potrzebni są kompetentni doradcy, samodzielnie myślący i inteligentni oraz kreatywni, którzy potrafią znaleźć rozwiązanie każdego problemu i pomóc każdemu, kto o tę pomoc prosi.

¹⁸ Pater M., Woźniak M.: O współpracy doradcy zawodowego z nauczycielami, [w:] Kotarba m. (red.): ABC poradnictwa zawodowego. KOWEziU, Warszawa 2008, s. 48.

5. Zakończenie

Praca zawodowa stanowi obecnie jedną z fundamentalnych form aktywności człowieka, która towarzyszy mu przez cały okres dorosłości. Jest ona głównym źródłem środków finansowych, pozwalających na utrzymanie się i zapewnia możliwość zaspokajania potrzeb każdego gospodarstwa domowego. Ponadto daje poczucie własnej wartości i umożliwia realizację planów oraz dążeń.

Podjęcie decyzji dotyczącej wyboru szkoły i zawodu jest niezwykle istotne dla każdego młodego człowieka. Dokonany wybór ma kluczowe znaczenie nie tylko dla samej jednostki, ale również dla całego społeczeństwa, w którym ma ona wzrastać, żyć i pracować. Młodzi ludzie stanowią nowe pokolenie, od którego zależy przyszłość narodu. Dlatego też do podjęcia decyzji odnośnie do wyboru szkoły i zawodu każdy człowiek powinien być starannie przygotowywany już od najmłodszych lat. Szczególna rola w tym względzie przypada rodzinie, w której dziecko wzrasta i dojrzewa, bacznie obserwując życie zawodowe swoich rodziców, oraz szkole, w której przebywa znaczną część czasu. To właśnie szkoła powinna pomóc młodemu człowiekowi w wyborze własnej ścieżki kształcenia wskazując możliwe scenariusze w zależności od dokonanego wyboru. Szczególną rolę do spełnienia mają w niej szkolni doradcy zawodowi, którzy przez swoją pracę mają pomóc młodzieży w podjęciu decyzji kluczowej dla ich życia zawodowego.

Bibliografia

1. Baraniak B.: Kształcenie doradców zawodowych na studiach podyplomowych, [w:] Bednarczyk H., Figurski J., Żurek M. (red.): Pedagogika pracy. Doradztwo zawodowe. WSP ZNP, ITE, Radom 2000.
2. Figurski J., Symela K.: Doradca zawodowy – wymagania kwalifikacyjne, [w:] Bednarczyk H., Figurski J., Żurek M. (red.): Pedagogika pracy. Doradztwo zawodowe. WSP ZNP, ITE, Radom 2000.
3. Furmanek W.: Podstawy edukacji zawodowej. Fosze, Rzeszów 2000.
4. Kargulowa A.: O teorii i praktyce poradnictwa. PWN, Warszawa 2004.
5. Kukła D.: Kompetencje komunikacyjne jako atrybut doradcy zawodowego, [w:] Kukła D. (red.): Komunikacja w doradztwie zawodowym. ITE – PIB, Radom 2008.
6. Łukaszewicz A.: Wewnątrzszkolny system doradztwa, czyli przygotowanie młodzieży do wejścia na rynek pracy, [w:] Kotarba M. (red.): ABC Poradnictwa zawodowego w szkole. KOWEŻiU, Warszawa 2008.

7. Nowicka B.: Motywy wyboru zawodu doradcy zawodowego, [w:] Kukła D. (red.): *Komunikacja w doradztwie zawodowym*. ITE – PIB, Radom 2008.
8. Pater M., Woźniak M.: O współpracy doradcy zawodowego z nauczycielami, [w:] Kotarba M. (red.): *ABC poradnictwa zawodowego*. KOWEZiU, Warszawa 2008.
9. Piła B.: Rola nauczyciela w systemie orientacji zawodowej, [w:] Stopińska-Pająk A. (red.): *Edukacja dorosłych. Doradca zawodowy*. Rynek pracy. WSP TWP, Warszawa 2006.
10. Rudnicki W.: Nauczyciel jako doradca w nowej zreformowanej szkole, [w:] Wojtasik B. (red.): *Podjęcie decyzji zawodowych w nowej rzeczywistości społeczno-politycznej*. IP UWr, Wrocław 2001.
11. Wojtczuk-Turek A.: Psychologiczne korelaty efektywności doradcy zawodowego, [w:] Kukła D. (red.): *Komunikacja w doradztwie zawodowym*. ITE – PIB, Radom 2008.
12. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 10 grudnia 2002 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności dla potrzeb rynku pracy oraz zakresu jej stosowania.
13. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach.
14. Szkolny doradca zawodowy, <http://www.koweziu.edu.pl/pz>.

Abstract

In the era of market economy the work and the learning process have changed. Gone are the days when one profession could be performed throughout the whole period of employment. The job market is dynamic and it is undergoing constant transformation and change. This phenomenon forces employees to educate and to retrain constantly. Therefore, students' career planning at the stage of junior high school and secondary school should be a priority for the entire education system. The students at those levels of education need support and advice on how to choose the path of education. They often do not have the knowledge of what the professional life will expect from them. Therefore, the students should be taken very good care of by the school employment counsellors. That's why they should actively assist the youth in making decisions concerning their education and career. Their main task is giving individual advice, organizing information meetings, workshops, talks and diagnosing the professional predisposition of the students.